

Model Bir Eğitim Kurumu Olarak Ahîlik¹**Mustafa ÇOBAN**

Dr.Öğr.Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi, mustafacoban6@ksu.edu.tr.

Özet

Sivil toplum kuruluşlarının etkisinin toplumlar ve devletler üzerinde günbegün arttığı zamanımızda, insanlığın bugün de ihtiyaç duyduğu evrensel değerleri ve sosyal hayatın temel ilkelerini fütüvvet geleneğinden ilham alarak hayatın merkezine oturtmuş olan Ahîlik kurumu, XI. yüzyıldan itibaren Türklerin Anadolu'ya gelişlerinde etkili olmuş, XIII-XX. yüzyıllar arası Türklere has bir şekilde kurulup gelişerek varlığını sürdürmüş ferdî, iktisadî, sosyal ve kültürel hayatımızda derin izler bırakmış bir esnaf teşkilatıdır. Ahî Evran (1171-1261) tarafından kurulan Ahîliğin kurumsal olarak faaliyetlerinin odağına yerleştirdiği değerlerle hem ticarî hem de sosyal hayatta ortaya koyduğu model insan tipi, her alanda savrulmaların yaşandığı zamanımız toplumu için kadim medeniyetimizin kodlarıyla yeniden buluşmanın, günümüzün temel problemlerinden olan ekonomi-ahlâk dengesini yeniden kurmanın, son tahlilde sevgi, saygı, güven ve hoşgörü ekseninde bir toplum inşa etmenin öncüsü olabilir. Millet olarak son dönemde toplumsal hayat ve mer'î eğitim sistemi içerisinde model insan yetiştirememenin sonuçlarını her alanda görmenin sıkıntısı yaşanmaktadır. İnsanımızın tahammül ve hoşgörü katsayısının düştüğü, sinir katsayısının zirve yaptığı gergin bir ferdî, ailevî ve ictimâî hayatın toplumsal problemlerin çözümüne katkı sağlamasını beklemek mümkün görünmemektedir. Türkiye ekseninde bakıldığında teknolojik atılımlarla ve sunduğu imkânlarla eşdeğer yürümeyen bir ahlâk algısının olduğunu her gün medya aracılığı ile görmek mümkündür. Şifa için gittiği hastanede doktora saldıran hasta, hastasına merhamet ve güler yüz göstermeyen doktor, öğrencisine bir evlat naifliği ile bakamayan öğretmen, okul müdürünü odasında öldüren öğrenci, "Müşteri velinimetimdir"; "Rızık Allah'tandır." levhalarını işyerinin duvarına asan ancak, ticari ahlâk kurallarını hiçe sayarak helal-haram dengesini kuramayan tüccar -bu örnekler çoğaltılabilir- ahlâk algımızın hem düşünce hem de fiilde nasıl da yıprandığını/yıpratıldığını gösteren önemli

---

*26-28 Nisan 2018 tarihinde Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası İslam ve Model İnsan Sempozyumunda tebliğ olarak sunulan metin yeniden düzenlenmiştir.

¹ Makale Geliş/Kabul Tarihi: 04.07.2018/18.09.2018

örnekleridir. Hem toplumsal hayatın önemli öğelerinden biri olan ticaretin mükemmel bir şekilde düzenlenmesi, hem fertlerin kendilerine ve topluma karşı vazifelerinin ilkelerle ortaya konularak denetlenmesi, hem de sanatta mükemmellik, yaşayışta dürüstlük ve insana hizmette olgunluk ve fazilet gibi önemli değerlerin hayata geçirilmesi bakımından ele alındığında Ahîliğin, fertleri eğitmek suretiyle toplumu taşıdığı noktanın, modern dönemde benzeri kurumların sağlayamadığı bir hedef olarak karşımıza çıktığı görülebilecektir.

Anahtar kelimeler: Ahîlik, Ahî Evran, Eğitim, Model.

Akhizm As A Model Educational Institution

Abstract

When the impact of non-governmental organizations on societies and states is increasing day by day, the akhi institution, which has placed the universal values of humanity and the basic principles of social life in the center of life, inspired by the tradition of futuwwa, XI. it was effective in the arrival of the Turks to Anatolia from the beginning of the century, XIII-XX. it was founded and developed in a way unique to the Turks for centuries, and it was a business organization that left deep traces in our economic, social and cultural lives. With the values that Akhizm, founded by Ahi Evran (1171-1261), institutionally puts in the center of its activities, both the model type and the model type that we show in both commercial and social life, we have to meet again the codes of our civilized civilization for the time we are experiencing in each area, restructure the economical- moral balance which is one of the fundamental problems of our time, can lead to building a society on the axis of respect, trust and tolerance. As a nation, there is a shortage of seeing the results of not being able to produce models in social life and valid education system in all areas. It is not possible to expect that a nervous individual, family and ictimai life can contribute to the solution of social problems. Looking at Turkey's axis, it is possible to see that there is a perception of morality that is not equivalent to technological advances and opportunities offered by the media every day. The patient who attacks the doctor at the hospital where he goes for healing, the doctor who does not show mercy and smiling face to his patient, the teacher who can't take care of his student with a child, the student who kills the school principal in his room, "my client is my benefactor"; "the sustenance is from Allah." these examples can be reproduced-these are important examples of how our perception of morality has been distorted in both thought and deed. The fact that the trade, which is one of the most important elements of social life, is designed perfectly, that the individuals are supervised by putting the principles of themselves and their collectives against each other, and also when

the important values like artful perfection, honesty in life and maturity and virtue in human service are taken into consideration. it can be seen that the point where the society is carried by the society as a target that the similar institutions in the modern period can not provide.

Keywords: Akhizm, Ahi Evran, Education, Model.

GİRİŞ

İnsanın sosyal bir varlık olduğuna dair ifadeler eğitim, sosyoloji, psikoloji ve diğer sosyal bilimler alanlarında insan eğitimi ile ilgili değerlendirmelerde kullanılan önemli cümlelerden birisidir. Başta karakter oluşumu olmak üzere birçok insan davranışının ortaya çıkması ve gelişmesinde sosyal çevrenin katkısı önemlidir. Ancak son dönemde sosyal çevre yerini sanal dünyanın farklı argümanlarına bırakmış, sosyalleşerek kendisini temsil eden isimle toplumun bir ferdi olmanın yerini de bireyselleşerek denetlenemeyen sanal dünyada genellikle kendisi olmayan değişik isimlerle sürekli farklı çevrelere kayan bir akışkanlık yer almıştır. Birey böylece toplumsal hayatın nesnel değerlendirmelerinden de kendisini uzakta tutmuştur.

Toplumsal hayatta fert bağlamında hal böyle iken büyük ölçüde kaybedilen değerlerimiz ve değer algımız hem ferdi hem de sosyal hayatı öznelştirmiş, yüzlerce yıl devlet ve millet olarak ayakta kalmamızı sağlayan dinamiklerin çoğundan vazgeçmemiz bugün hem bireysel hem de sosyal alanda yaşadığımız sıkıntıların sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar işgal edilmiş zihinlerde modern² hayat algısı bireysel bir hayatı empoze ediyor ise de inanç boyutuyla sosyal hayat ele alındığında genel olarak bireysel yaşam dinimizin öncelediği ya da kaynaklarında referans bulduğu bir tarz değildir. Bugün müştekî olunan bu hayat tarzı toplumda sosyal sermayenin temelini oluşturan güven, sevgi, saygı, paylaşma, yardımlaşma vb. değerlerin yıpranması ya da tamamen kaybolması sonucunu ortaya çıkarmış, bu durum devlet kurumlarını yeni arayışlara sevk etmiştir. Son tahlilde geçmişte özellikle iktisâdi anlamda düzeni sağlayarak kurumsal mutluluktan toplumsal mutluluğa doğru giden düzlemde ahîlik kurumu gündeme alınmış ve üzerinde onlarca çalışma yapılmıştır.

---

² Modern/modernite kavramı teknolojik gelişim anlamında değil, ana dinamiklerini her türlü otoriteye karşı koymanın bir aracı olarak ele alınan *Akılçılık*, (Gürsoy, 2009: 18); insanlığın gerçekliği ön yargılarla izah ettiği Teolojik Evre, gerçekliği makul olarak yorumlamaya çalıştığı ancak tasavvurlarının hakikati karşılayamadığı Metafizik Evre ve dogmatik varsayımların gerçek bilgilerle yer değiştirdiği Pozitif Evre olarak hayatı değerlendiren dinin adı “İnsanlık dinidir, insanlık yegâne gerçektir”; diyerek insanı Tanrı yerine ikame etmeye çalışan *Pozitivizm* (Aslan, 2007: 124) ve millet ve milliyet topluluğunu esas alan, onu yüceltmek ana fikrine dayana görüş olarak tanımlanabilen (Doğan, 1996: 774 *Milliyetçiliğin* oluşturduğu bir algı biçimi olarak ele alınmaktadır.

Ahîlik, fütüvvet geleneğinden etkilenen iktisâdî bir yapı olarak ele alınsa da değer ve eğitim bağlamında bir perspektiften bakıldığında ticarî hayatı ahlâk ilkeleri ile birlikte değerlendiren ve ticareti ahlâk zeminine oturtan kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahîliği sadece ahlâk zemininde değerlendirme düşüncesi de mevcuttur (Soyuk, 1971: 77).

Bireyi hem meslekî hem de ahlâkî yönden eğitmeyi amaçlayan Ahîlik kazancın sadece hukukî olarak helal olmasıyla yetinmeyip ahlâken de helal olması ayetin ifadesiyle³ “helal ve temiz” nitelendirmesi gibi üst bir noktayı hedeflemiş olması Ahîliği bugün de gündemde tutulur hale getirmiştir. Toplumun önemli bir kesiminin direk ya da dolaylı olarak ticaretle ilgili olduğu değerlendirilirse esnafın eğitimini sağlayan Ahîliğin kurumsal bir yapı olarak eğitim tarihimiz içerisinde bugün olduğundan daha fazla yer alması, incelenmesi, araştırılması ve ilkelerinin günümüze taşınır hale gelmiş olması gerekirdi.

AHÎLİK

Kurumsal Yapı ve Tarihsel Süreç

Gelişmiş ülkelerin ekonomik bakımdan belli bir seviyeye ulaşmaları sadece ekonomik güçle olmayıp, toplumu oluşturan katmanlarda var olan sosyal sermaye⁴ ile olduğu bilinmektedir. Ekonomik güç için toplum dışından elde edilebilecek bazı imkanlar var olduğu halde sosyal sermayenin sadece toplumdan tedarik edilebileceği bilinmektedir. Başlangıçta sosyal sermaye olarak görülen bu katkı sonuçta genel anlamıyla sosyal denetime dönüşmekte ve toplumsal hayatı olumlu yönde etkilemektedir. Ahîlik/Ahîler de var olduğu dönemde toplumda yoğun bir sosyal sermaye varlığını ortaya çıkarmak için gayret etmiş kurumlardan birisidir. Ahîlik; birbirini seven, sayan, yardım eden, yoksulu gözeten, iş hayatında ahlâkî kuralları esas alan esnaf ve sanatkârlardan oluşan bir teşkilâtın adı olmakla beraber XIII. yüzyıldan itibaren Orta Asya’dan gelip Anadolu’ya yerleşen Müslüman Türklerin yeni topraklarda hayatlarını devam ettirebilmek için gerekli maddî ve manevî ortamı oluşturan kurumsal yapıdır (Şanal ve Güçlü, 2007: 382-383).

Ahîlik İslâm inancıyla Türk örf ve adetlerini kaynaştıran bir düşünce sistemi olup, insanı sistemin ortasına oturtan her şeyi onun dünya ve ahiret mutluluğu için düzenleyen, hiçbir şeye eşref-i mahlukât olan insandan daha fazla değer vermeyen (Aras, 2012:10), köylere kadar yayılan örgütleriyle, millî birliği ve

³ “Allah’ın size *helâl ve temiz* olarak verdiği rızıklardan yiyin ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah’tan korkun.” (Maide 5/88).

⁴ Sosyal sermayeyi bir araya getiren temel unsurlar aynı zamanda kavramın kapsamını da oluştururlar. Bireyler arasında duyulan güven, etkili ve güçlü iletişim ve çevre ağı ile bir aradılığı oluşturan ortak değerler, aidiyet ve aynılık duygusu bu kapsam içinde sayılabilir (Altay, 2007: 338).

bütünlüğü, sosyal dayanışma ve yardımı temel ilke olarak benimseyip, dostluk ve kardeşlik havası içinde, toplumsal ahlâk kurallarına sıkı sıkıya bağlı, millî bir toplum kurmayı amaçlayan, yurt ekonomisine temel ihtiyaç maddelerini en kaliteli ve ucuz biçimde üretmeyi öngören, ilk olarak XIII. yüzyılda Türkiye'nin doğu sınırından 60 km. uzaklıkta ve Sultan Tuğrul zamanından beri Türklerin meskûn olduğu bir bölge olan Azerbaycan'ın Hoy kasabasında 1171'de doğmuş ve asıl adı Şeyh Nasirüddin Mahmud Ahî Evran b. Abbas olan Ahî Evran tarafında Kırşehir'de kurulmuş ve kısa zamanda Anadolu'da yaygınlaşarak sınırları batıda Eskişehir ve Sultanönü'ne kadar uzanmış, yaygınlaştıkça da üye sayıları artan millî bir örgüt biçimidir (İvgin, 1996: 75; Turan, 1996: 27-28; Demir, 2000: 347; (Demirel, 2002: 31). Anadolu'ya yayılmış olmasının delili bugün bile varlığını devam ettiren ve birkaç tanesinin ismini örnek⁵ olması için aldığımız Ahî zaviyeleridir. Ahîlik sadece Anadolu'da faaliyet gösteren bir teşkilat olmayıp Dimetoka, Serez, Debre, Üsküp, Filibe gibi Avrupa şehirlerinde de varlık göstermiştir (Uzunçarşılı, 1982: 556). Ayrıca sadece Anadolu'da yetişen zanaatkarlar değil Semerkant, Taşkent, Belh, Merv gibi şehirlerden gelen meslek sahibi ve iyi eğitim görmüş göçmenlerde Anadolu'nun sosyal ve ekonomik yaşamında büyük değişiklik yapmışlardır (Doğru, 1991: 9).

Ahîliğin kökeni hakkında Arap ya da Bizans kurumu olduğu yönünde iddialar olmakla birlikte yaygın kanaat onun Mısır ve İslâm kaynaklı fütüvvet teşkilâtının etkisiyle ortaya çıkan Türklere has bir teşkilat olduğu düşüncesidir (Karagül, 2012: 3). Ancak her ne kadar fütüvvetin Ahîliğin kurulmasında düşünce olarak temel oluşturduğu ifade edilse de (Soykut, 1980: 59) İslâm tasavvufunun yanında farklı dînî yaşayış biçimlerinin -Bâtınîlik, Melâmilik- İslâm'dan önceki eski Türk inanışları, kültürü ve nihayet Anadolu'nun o dönemdeki siyasî, tarihî, ekonomik, sosyal, kültürel, dînî durum ve şartların meydana getirdiği etkiler sonucu ortaya çıktığı (Günay, 2006: 167-168) da ileri sürülmektedir.

Ahîlik sadece büyük kentleri ya da buralardaki esnaf faaliyetlerini kapsayan bir kuruluş değil, insanların yaşadığı bütün yerleşim alanlarında varlığı ve kontrolü hissedilen topluma mal olmuş bir teşkilattır. Ahî teşkilatı bugünkü anlamıyla gelişmiş ülkelerde toplum hayatına girmiş; yargı dışı denetim sağlayan (Demirel, 2002: 29) ombudsmanlığa da benzemesine rağmen tamamıyla aynı kurum değildir. Bugün kooperatifçilik ve sendikacılık gibi gerek devlet, gerek özel gerekse karma bir yapıyla devlet sistemi içerisinde yer

---

⁵Ahî Yakup Zaviyesi, Ahî Şorba Zaviyesi, Ahî Takiyyuddin Ali Dostî Zaviyesi, Ahî Târik Nurullah Merkadî Zaviyesi, Ahî Şerafeddin Zaviyesi, Ahî Şeyh Hasan Zaviyesi, Ahî Şerif Hüseyin Zaviyesi, Ahî Şeyh Zaviyesi, Ahî Sinan Zaviyesi vd.

alan bazı kuruluşların da temelini Ahî teşkilatı olduğu (Demirel, 2002: 33) söylenmektedir.

İstihdam oluşturmak, Rum tüccarlarla rekabette bulunabilmek, ihtiyaç kadar üretim yapmak ve malın kalitesini korumak, ihtiyaç sahibi olanlara her alanda yardım etmek, esnaf içerisinde sanat ahlâkı oluşturmak, ülkeye yapılacak yabancı saldırılarda devletin ordunun yanında savaşmak, sanatta, edebiyatta, müzikte, gelenek ve göreneklerde millî heyecanı diri tutmak gibi nedenler de Ahîliğin kuruluş sebepleri arasında sayılabilir. (Anadol, 1991: 48).

Ahîliğin tarihsel süreç içerisinde referanslarının tamamını dinden aldığını ifade etmek doğru olmakla birlikte, dinî kaynaklarda ifadesini bulan erdemlerden de uzak kaldığını söylemek de gerçekçi olmaz. Mistik tarikat (Barkan, 1942: 283) tanımlaması olduğu gibi Şapolyo'nun ifadesiyle (Özerkmen, 2004: 69) dinle ilişkili ancak amacı din olmayan bir tarikat tanımlaması da tasavvuf tarihi içerisinde tarikatların amacı ile çelişmektedir. Ahîliği tasavvuf açısından değerlendirirsek onu da ihtiva eden bir teşkilat olduğu ifade edilse de tamamıyla tarikat özelliğini taşıdığını söylemek doğru olmaz. Darulmuallimîn muallimlerinden Cevdet bey bu konu da şunu ifade eder: Ahî teşkilat ve zihniyeti tasavvuf zihniyetinden hayli farklı idi. Mutasavvıflar dünya haricinde yaşamak istedikleri halde Ahîler dünya içinde yaşıyorlardı. Geçimleri üretim ve ticarete dayanmakta gelir, yiyecek barınma ve sağlık ve eğitim gibi temel yaşamsal gereksinimlerini hiç kimseye yük olmadan sağlamışlardı. Temel hakları korunması yönünden de yönetimle bir sorunları yoktu. Ahî zaviyelerinde çırak ve ustalardan maada muallimler, kadılar, hatipler, vaizler, emirler, hasılı kibar ve efâdıldan adamlar bulunurdu (Ergin, 1995: 516).

Aslında Ahîlik “Referansını tamamen dinî kaynaklardan almadığı halde İslâm'ın bireysel ve toplumsal tavsiyelerine de bîgâne kalmayan bir esnaf teşkilatı” değerlendirmesinin daha gerçekçi olduğu düşünülebilir. Çünkü Ahîlikte iş ahlâkı, kanaatkârlık, işbirliği ve dayanışma, stokçuluktan (iddihar) kaçınma gibi ilkeleri içeriyordu (Karagül, 2012: 10,11). Ahîlik ticarî hayatın düzenlenmesine ağırlık veren bir teşkilat olsa da manevî unsurlar geri plana atılmamış hatta her mesleğin peygamber olarak bir piri olduğu öğretilerde yer almıştır.

- Tüccarları piri: Hz. Muhammed (sav).
- Hekimlerin piri: Hz. Lokman (as).
- Seyyhaların piri: Hz. İsa (as).
- Terzileri piri: İdris (as).
- Hallaçların piri: Hz. Şît (as).

- Avcıların piri: Hz. İbrahim (as).
- Saatçilerin piri: Hz. Yusuf (as).
- Marangozların piri: Hz. Nuh (as).
- Fırıncıların piri: Hz. Zülkifl (as).

Her sabah dükkan açılırken pirin adı zikredilerek bu beyit mesleklere göre ayrı söylenirdi; meselâ: Terziler işyerlerini şöyle açarlardı:

Her seher besmeleyle açılır dükkanımız,

Hz.İdris-i Pâk'dir pirimiz üstadımız (Hızlı, 2011: 35).

Ahî vicdanını kendisi üzerine gözcü koyan helâlinden kazanan, yeterince ve yerince harcayan, ölçü-tartı ehli, kalbi Allah'a, kapısı yetmiş iki millete açık, mürüvvet ve merhametli, ahlâkı ana sermaye olup akıl yolundan yürüyen, ilim isteyen, ilmiyle amel eden, bir sanat öğrenmiş, sohbet ve muhabbete yönelmiş kişidir (Soykut; 1971: 89).

Kültürümüzdeki cömertlik, kahramanlık ve yiğitlik “akıllık” kavramıyla açıklanmakta, İslâm'dan önceki alp/alperen ve İslâm'dan sonraki derviş/dervişgazi gibi ulvî kavramlar Anadolu'da İslâm'ı yaymak, fetih yapmak, adalet dağıtmak, düşmana boyun eğdirmek ve tevhid anlayışı gibi yüce amaçlara yönelmek yanında Anadolu'ya gelenlerin yerleşik hayata geçirilerek şehirleşmelerini sağlamak gibi maddî ve manevî hedefleri gaye edinmekte; bunun gerçekleşmesi de ilk olarak iş ve meslek sahibi olmayı gerektirmekteydi (Uçma, 2011: 37).

Ahîlik sadece kurulmuş olduğu yıllarda değil ilerleyen zamanda da toplum ve devlet üzerinde etki göstermiş Osmanlı'nın kuruluşunda tesirleri görülen Ahîyân-ı Rûm (Anadolu Ahîleri), Bâciyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları), Gâziyan-ı Rûm (Anadolu Gazileri) ve Abdalân-ı Rûm (Anadolu dervişleri, gezginleri Türkmenleri) gibi önemli sivil toplum örgütlerine kaynaklık etmiştir (Gümrük ve Ticaret Bakanlığı; 2014: I, Önsöz). Ahîlik teşkilatında erkeklere eline, beline, diline sahip ol, hırsızlık etme, başkasını namusuna göz dikme, başkası hakkında kötü konuşma, prensibi benimsetilip yaygınlaştırılırken, Ahî Evran'ın eşi Fatma Bacı tarafından kurulan Bacıyan-ı Rûm olan Anadolu Kadınları'na ise (eşine, işine ve aşına) yani eşine yardım et, onu evine bağla, işine ve geçimine dikkat et ilkeleri benimsetiliyordu (Kocatürk, 1986: 35; Düşkün, 2012: 219).

Ahî birlikleri bir başkan (esnaf şeyhi) ve beş kişiden oluşan yönetim kurulu tarafından yönetilirdi. Esnaf şeyhi olabilmek için meslek kolunda usta olarak çalışıyor olmak, en az üç usta yetiştirmiş olmak, iyi hali bulunmak ve

mahkumiyeti olmamak şartları aranırken, yönetim kurulu üyeliğine seçilebilmek içinse en az beş yıl usta olarak çalışıyor olmak, iyi hali bulunmak ve mahkumiyeti olmamak şartları aranıyordu. Esnaf Şeyhi'nin seçimi esnasında Ahîbaba Vekili de bulunur, sonuçların açıklanması ve Büyük Meclis tarafından da onaylanmasından sonra önce nasihat içeren bir konuşma yapar sonra da seçilen Esnaf Şeyhi'ne Esnaf Şeyhliği esasını teslim ederdi. (Kurtulmuş, 2011: 47).

Bir yerleşim yerinde Ahî birliklerinin en üst organı Esnaf Şeyhleri'nden oluşan Büyük Meclis'tir. Büyük Meclis kendi içinden bir Ahîbaba Vekili seçer; seçimde Müftü ve Kadı da hazır bulunurdu. Seçilen Ahîbaba Vekili manevî olarak bağlı oldukları Kırşehir'de bulunan Ahî Evran postnişini tarafından onaylanır ve ilkelere sadık kalmak kaydıyla ömür boyu göreve devam edebilirdi. XVI. yüzyıldan sonra Ahîbaba Vekili ve Esnaf şeyhlerinin göreve başlamaları için hükümet onayı şart koşulmuş bilâhare bu şart ve seçim kaldırılarak doğrudan tayin yetkisi Ahî Evran Zaviyesi Şeyhi'ne verilmiştir (Kurtulmuş, 2011: 48).

Ahîlikte bir mesleğe eleman alınırken veya yetiştirilirken oldukça seçici davranılır önce o kimse teste tabi tutulurdu. Çocuğun istidadı ve istekleri dikkate alınarak seçim yapılır; huy ve kabiliyetleri denenir, zekâ derecesi hakkında bilgi sahibi olunur ve çocuğun hangi mesleğe daha yatkın olacağı değerlendirilirdi (Demir, 2000: 363). Ahîlik teşkilatına girecek kişinin öncelikle dinî ahlâkî emirlere uyma zorunluluğu; vefa, doğruluk, emniyet, cömertlik, tevazu, affedici olma, bencil ve kibirli olmama gibi erdemleri taşıması, şarap içme, zina, yalan, gıybet ve hile gibi davranışlarla meslekten atılması gibi hususlar, özünde bu sistemin dinî ve ahlâkî temeller üzerine kurulduğunu gösterir (Demir, 2000: 135).

Ahî birliklerinin fiilen çalışan yamak, çırak, kalfa ve ustalardan oluşan dahili üyeler ile herhangi bir sebeple çalışamayan emekliler, güçsüzler, sakatlar ve hastalardan oluşan haricî üyeler olmak üzere iki sınıf üyesi bulunmaktaydı. İşe devamı velisi tarafından sağlanmak üzere bir esnafın yanında çalışmak üzere verilen 10 yaşından büyük olmayan çocuklara yamak denir. Bir kimse iki yıl yamaklık yaptıktan sonra çırak, üç yıl çıraklık yaptıktan sonra kalfa; üç yıl kalfalıktan sonra üstatlığa yükseltilirdi. Her yükselme belirli kişilerin katılacağı icazet töreni ile yapılırdı (Gülerman ve Taşteki, 1993: 17, 18). Yükselme merasimlerine “Şed Kuşanma Merasimi”⁶ (Demir, 2000: 385) denirdi. Ahîlikte törenler sadece yamaklıktan-üstatlığa giden süreçte değil farklı alanlarda da

⁶Şed kuşanma merasiminde usta çırağına şu öğüdü verirdi:

“Ey Oğul, evvelâ harama bakma, haram içme, kanaatkâr ol, dünya malına tamah etme. Yanlış ölçme, eksik tartma. Hukuk kesbettiğin pirlere çesm-i hakaretle nazar etme. Uluların önünden gitme. Sabırlı ol. Komadığın yere el uzatma. Emanete hıyanet etme. Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini bil ve kendin muhtaç iken başkalarına verecek kadar cömert ol.” (Demir, 2000:385, 386).

yapılırdı. Bunlar: Çıracı adayları yamaklar için düzenlenen “Yol atası ve kardeş edinme” ile kalfalığa yükseltilecek çıracı adayları için düzenlenen “Yol sahibi olma” törenleridir (Gülerman ve Taştekil, 1993: 19).

Ahîlik bir anlamda esnaf örgütü olsa da günümüzde benzer fonksiyonu icra eden Esnaf ve Sanatkâr Odaları/Birlikleri gibi dernek/vakıflardan çok daha fazla ve farklı alanlarda toplum üzerinde etkileri olmuştur. Bunlar dinî, ahlâkî, siyasî, sosyal ve eğitim etkileri şeklinde sıralanabilir.

Ahî teşkilatı XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar varlığını sürdürmüş ancak XVII. yüzyıldan itibaren Ahî babanın rolü Lonca teşkilatının ortaya çıkmasıyla değişmiş, esnaf amirlerinin (şeyh) adı da “Kethüda, Yiğitbaşı, Kâhya, Nizam Ustaları” olarak değiştirilmiştir (Çağatay, 1989: 112). Daha sonra esnafın işlerini düzenleyen “Gedik” teşkilatının kurulmasıyla Ahîliğin esnaf üzerindeki etkinliğinin yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladığı söylenmiş olsa da XIX. yüzyılın ilk yarısında bazı esnaf birliklerinin başında halen Ahî babaların görevde olduğu da belirtilmektedir (Demirel, 2002: 75). Bu dönemde Ahî babalarının seçimi kadı onayına bağlıdır (Demirel, 2002: 95). Ahîliğin yeni isimle devamı niteliğinde olan Kethüdalık da 1908 de kapanmıştır (Ergin, 1995: 516). Kapatılmasının 1912 de çıkartılan bir kanunla Gedik beratlarının geçerliliğinin sona ermesiyle de gerçekleştiği de ifade edilmektedir. Bu sona gelişle ilgili olarak şu sebepler sayılabilir (Ülgen, 1996: 25; Karagül, 2012: 13):

1. XVI. yüzyıldan itibaren kapitülasyonların verdiği imtiyazla Batı sanayi ürünlerinin Anadolu pazarına girmesi sonucu hammadde ve talep sıkıntısı çeken esnafın ciddi bir ekonomik darboğaza düşmesi.
2. Ekonomik kriz sonucu esnafın ikiye ayrılması; Ahîlerin köyden şehre göçe karşı çıkmalarına rağmen bunun engellenememesi ve şehre göçen köylülerle birlikte yeniçerilere esnaflık yapma imkanı verilmesi; sonucunda Ahîlik kaidelerine uymayan köylü ve yeniçerilerle Ahî teşkilatının güç kaybına uğraması.
3. Ahî teşkilatının düzensiz büyümesi sonucu Ahî birlikleri “Gedikler” haline dönüşür; 1860 Islahat Fermanı ile esnaflık yapma konusundaki sınırlamaların kaldırılması ile Gedik beratları sona erer.

Burada da görüldüğü gibi Osmanlı modern dönemi de diyebileceğimiz XVIII. ve XX. yüzyıllarda yaşanan toplumsal problemlere çözüm sunmak amacıyla yapılan değişiklikler Osmanlı toplum ve devlet yapısında ciddi evrimler yaşanmasına -adı ne olursa olsun- rağmen yıkılışa giden süreci hızlandırmaktan ve sıkıntıları arttırmaktan başka bir işe yaramamış, Ahîlik teşkilatı gibi yedi yüz yıllık bir kurumun ortadan kalkmasına zemin hazırlamıştır.

Günümüzde Esnaf ve Sanatkâr Odaları'nın bazı yönleriyle Ahîlik kurumunun devamı olduğu yönünde düşünceler sıkça beyan edilmesine rağmen, bunun genellikle realiteyle uyuşmadığını ifade etmek için bir anekdot aktarmak istiyorum. Bu çalışma ile ilgili olarak Güneydoğu Anadolu bölgesinde birkaç

ilin Esnaf ve Sanatkâr Odaları'nı telefonla aradım ve Ahîlikle ilgili çalışma konusunda yardımcı olmalarını talep ettiğim zaman çoğunlukla Ahîlik kelimesini telefondaki yetkililer ya önce hiç anlamadılar ya da açıklamadan sonra ilk defa duyduklarını beyan ettiler. Toplumda söz sahibi olmak isteyen STK'lar tarihî tecrübeden mahrum bir vaziyette maziye ait değerlerden koparak, o maziye varis olmuş insanlara bunu nasıl anlatırlar?

Ahîlikte Eğitim ve İlkeleri

Anadolu'ya yayılmış, etkisi toplum ve esnaf üzerinde görülen gerek ilkeleri gerekse ritüelleri bağlamında kabul görmüş bir teşkilatın hem istihdam edilen personelin yetiştirilmesi, hem üretim ve kalitenin artırılması hem de arz talep dengesini koruyarak piyasada üst bir denetim mekanizması oluşturarak etkinliğini devam ettirebilmesinin eğitim dışında bir araçla yapılabilmesini düşünmek imkansızdır. Eğitimin “Kişinin aktif katılımıyla belli bir süreç sonunda elde ettiği istendik/olumlu davranış değişikliği ve bu davranış değişikliğinin gelecek nesillere kültürlenme yoluyla aktarılması olduğu” değerlendirildiğinde Ahîliğin hem yüzyıllara sârî varlığı hem de bugün bile ilkelerinden özlemle bahsedilmesi kurumun eğitime verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Ahîlik, sanat ve ticaret eğitimi ile ahlâk eğitimini bir tutmuş, çalışmayı dürüstlüğü ibadet anlayışı ile aynı kefedele almış, helâl kazancı ibadet mertebesinde değerlendirmiş, ahlâki toplumsal alanda üst değer olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla insanlar hukukun şartları içerisinde sığ bir konumda kalmaktan kurtulmuş ve hayatın her alanında “güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilen peygamberin”⁷ yolunda olmayı aksa'l-ğaye olarak benimsemiştir. Ahîlere göre “doğrulukla yapılmayan iş bereket getirmez, getirse de bu sürekli olmaz.” (Düşkün, 2012: 220). Ahî teşkilatı yarı resmî bir sivil toplum örgütü olarak devlete yük olmadan millî, manevî, askerî ve meslekî konularda gerekli tüm eğitim ve öğretimi mensuplarına vererek öğrendiklerini hayatına tatbik eden insanlar yetiştiriyordu.

Temel dinamiklerini akıl, bilim, çalışma ve ahlâkın (Uslu, 1996: 1) oluşturduğu Ahîlik bugünkü anlamda bir yaygın eğitim kurumudur. Mana itibarıyla, Ahîlik, küçük esnaf, usta çırakları içine alan, mesleklerini doğruluk-dürüstlük prensiplerine uygun olarak yapmalarını ve ayrıca eğitim görmelerini hedefleyen bir teşkilattır (Turan, 1996: 26).

⁷ Müsned, II/381.

Ahîlik'te Kur'an'daki "salih"⁸ insan kavramını "iyi" insan (Erken, 2008: 102) olarak görmek mümkündür. Salih kavramının muhtevası daha genel iken Ahîlikteki iyi kavramı daha özel ve alt birimleri ihtiva etmektedir; bu durumun Kur'an kavramlarının genel ilkeleri kapsadığı değerlendirildiğinde tezat oluşturan bir konu olmadığı görülebilir.

İyi insanın eğitimi için "Fütüvvetnâme, Nasihatnâme, Pendnâme" diye adlandırılan kitaplar yazılmış; bu kitaplardaki kurallara uyanlara "Fetâ, Fütüvvet ehli, ve Civanmert" denilmiştir. Buradaki iyi kavramı her bakımdan iyi anlamında iyi mü'min, iyi savaşçı ve iyi sanatkâr olmayı ihtiva ediyordu (İvgin, 1996: 72).

Ahîlikte benimsenen eğitim sistemi, bireyin bütün yönlerini olumlu istikamette geliştirmeyi hedeflemektedir. Bireyin gelişim alanlarının tamamına hitabeden bir eğitim anlayışı söz konusudur. Bu eğitimle bireyin çatışmacı değil dayanışmacı bir ruha sahip olmasını, zengin ile fakir üretici ve tüketici, emekçi ve sermayedar, halk ve idareciler olmak üzere tüm toplum kesimleri ile iyi münasebetler kurmasını, herkesin huzur içinde yaşamasını sağlar (Özköse, 2011: 198, 199).

Ahîlikteki eğitim anlayışı ve eğitim ilkelerini yerel ve kültürel unsurları göz ardı ederek yalnız Kur'an ve Sünnet -özellikle de fikhî hükümler- çerçevesinde değerlendirmek doğru olmaz, zira sadece bu noktadan hareket edildiğinde Alman ve Japon sanayisinin kalkınmasında Osmanlı'daki Ahî Birlikleri'nin; İsveç, Fransa ve diğer Batı ülkelerinin Osmanlı'daki Ahî Baba (Ombudsmanlık) sistemini kendi toplumsal problemlerinin çözümünde örnek almalarının izahında zorlanmış olunabilir (Demirel, 2002: 30).

Ahîlikte son derece etkin bir denetim mekanizması ile hem kaliteli mal üretimi ve satışını sağlamayı, hem de satış sonrası takibi tek başına başarılacak bir durum olarak değerlendirmek doğru değildir. Ahîlikte bu başarının sadece denetimle sağlandığı düşünülmemekte aksine denetimden önce prensipleri içselleştirilmiş bir eğitimle elde edilen duygu, tavır ve davranış gelişimi bu olumlu sonucu ortaya çıkardığı değerlendirilmektedir.

Ahîlerde eğitim genel olarak iş dışında ve iş başında eğitim olarak iki ana noktada incelenebilir. İş dışında eğitimde Ahî ya da Emir denilen kişi tarafından teşkilata yeni giren gençlere önce okuma-yazma öğretilir, dinî bilgiler verilir, törenlerde dinin esasları, Edebiyat, Kur'an okuma, Türkçe, Arapça, Güzel yazı yazma ve Musikî dersleri okutulur, terbiye, temizlik ve birliğin geleceği

⁸ Bir insan, imanında, amellerinde ahlâkında, söz, fiil ve davranışlarında dosdoğru ise, hayırlı ve faydalı ameller işliyor, Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ediyorsa "salih" vasfını kazanır (Karagöz, 2015: 574). Bu ve benzeri anlamı ihtiva eden ayetler: Ankebut, 29/9; Tevbe, 9/119; Bakara, 2/72 , 130; Âl-i İmran, 3/114; Nisa, 4/69

hakkında bilgilerin yanı sıra askerlikle ilgili bilgiler verilirdi (Turan, 1996: 32).

Ahilerde iş başında eğitim o dönemde çarşı ve bedestenlerin bir arada olması sebebiyle kolay ve etkiliydi (Akyüz, 2009: 53). Bu derslerin üç grupta toplandığı da ifade edilmektedir: Kültür dersleri, Zanaat dersleri, Askerîdersler (Kazıcı,1978:254). Temel eğitim olarak da değerlendirilebilecek olan iş başında eğitimde bugünkü anlamıyla kişinin ileri yaşlarında ihtiyaç duyacağı bilgiler yanında sanat ve sosyal hayata yönelik bilgilerin de verildiği görülmektedir. Bir de Ahilik kurumundaki sürekli denetim mekanizmasının iyi işlediği düşünüldüğünde bugün bile değerler eğitiminde amaçlandığı halde bir türlü davranış olarak edinilemeyen ilkelerin o zaman kazandırıldığı görülmektedir.

Usta çırak eğitimi (Erken, 1998: 117) de denilebilecek olan iş başında eğitimle çarşı, pazar vb. yerlerdeki esnaf ve sanatkârlarda, dükkânlarını zamanında açıp kapatma, dürüst çalışma, üretimi artırma, çırakları iyi yetiştirme gibi hedeflerin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır.⁹

Yamak, çırak, kalfa ve üstad olmak ya da merteye elde etmek tamamıyla bu eğitim sonunda edinilecek davranış ve uyulması gereken ilkelere sağlanan uyumla ilgilidir (Turan, 1996: 33).

-Ahilik eğitiminde bütün mertebeler için hedeflenen temel ilkeler şöyle sayılabilir:

- İyi huylu ve güzel ahlâklı olmak,
- İşinde ve hayatında, kin, haset, ve gıybetten kaçınmak,
- Ahinde, sözünde ve sevgisinde vefalı olmak,
- Gözü, gönlü ve kalbi tok olmak, fani dünyaya ait şeylerle öğünmemek,
- Şefkatli, merhametli, adaletli, faziletli, iffetli ve dürüst olmak, hak için hakkı söylemek,
- Cömert, ikram ve kerem sahibi olmak, feragat ve fedakârlığı nefisinden yapmak,
- Küçüklere sevgi, büyüklere karşı edepli ve saygılı olmak,
- Alçakgönüllü olmak, büyüklük ve gururdan kaçınmak, aza kanaat, çoğa şükrederek dağıtmak,

⁹ İş başında ve iş dışında eğitimin amaçları “Savaş gereksinimlerini karşılayacak nitelikte eğitim, bir uğraş alanında yetişmek için sürdürülen eğitim ve bilgi edinmek için uygulanan eğitim” şeklinde de özetlenmektedir (Gülvahaboğlu, 1991: 215).

- Ayıp ve kusurları örtmek, gizlemek ve affetmek,
- Sır saklamak, sırları açığa, hataları yüze vurmamak,
- Tatlı sözlü, içi-dışı, özü-sözü bir samimi olmak, insanların işlerini güler yüzle yapmak,
- Gelmeyene gitmek dost ve akrabayı ziyaret etmek,
- Herkesi iyilik yapmak, iyiliklerini istemek, kötülüğe karşı iyilikle mukabelede bulunmak,
- Yaratan sebebiyle yaratılanı hoş görmek,
- Fakirlerle dost olmaktan mutlu olmak, Allah için sevmek, Allah için nefret etmek,
- Alimlerle dost olup dostlara danışmak, her zaman her yerde Allah'a güvenmek (Erken, 1998: 117).

Özetlenip genel olarak sunulan ilkeler elbette daha geniş yazılabilirdi. Ancak günümüz insanının uzun uzun okuma, dinleme ve anlama problemi yaşadığı değerlendirilip, kısa ve sosyal hayata dönük olanlar öne çıkarılarak ele alınmaya çaba gösterilmiştir.

Bugün toplumumuzun ister genel ahlâka, ister fert, aile ve sosyal hayata, isterse de iş hayatı ile ilgili olsun müşteki olduğu birçok problem mevcuttur. Ahîlikte bütün bu alanlara dair ilkeler tespit edilerek uygun eğitimler verilmiş, ilkelerin Ahîlerde davranış haline getirilme çabası içinde olunmuş, aykırı davranışlar da cezalandırılmıştır. Ahîlik salt denetim mekanizması olarak ele alındığında doğru sonuca ulaşmak mümkün değildir; Ahîlikte önce eğitim sonra denetim söz konusudur.

SONUÇ

XIII-XX. yüzyıllar arasında bir Türk esnaf teşkilatı olarak tarihte yerini alan Ahîlik millî birlik ve beraberliğin tesisine katkıda bulunmuş, uygulamaları ile örnek olmuş önemli bir sivil toplum kuruluşudur. Dinî ve millî değerleri oluşturan referansları temel alarak ilke ve normlar ortaya koyan, hem sosyal hem de ticarî hayata dair uygulamaları ile ticareti ahlâktan ayrı değerlendirmeden helâl ve hukukî olanın aynı zamanda ahlâkî ve vicdanî olan noktasına taşıyan önemli bir kurumdur.

Güçlü toplumlar ancak güçlü toplumsal kurumlarla varlıklarını devam ettirebilirler. Geçmişte gerek değişik amaçlarla kurulmuş vakıflar, gerek sağlık ve eğitim alanında devletin yükünü alan, gerekse Ahîlik gibi kişiyi önce eğiterek işe hazırlayan, sonra da denetleyen kurumlar kadim bir medeniyetin

hem yapı taşları olmuşlar, hem de sahip olunan değerlerin kültürlenme yoluyla nesillere aktarılmasında köprü görevi ifa etmişlerdir.

Ahîlik, bir eğitim kurumu olarak değerlendirildiğinde günümüzün evrensel eğitim ilkeleriyle örtüşen hatta çok daha geniş muhtevalı ilkeleri zamana taşıyan önemli bir kurumdur. Bu bağlamda bugünkü anlamda sistematik bir anlayış olmasa da toplumu ayakta tutan değerlerin altı yüz yıl eğitimini yaparak model insan yetiştirmiş, para-ahlâk dengesini en üst düzeyde ele almış bir teşkilattır.

Hal böyle iken XVIII. yüzyıldan bu yana eğitim alanında yapılan düzenlemeler günümüzde de devam etmekte, sürekli yapılan değişikliklere rağmen eğitimle ilgili problemler gündemden kalkmamaktadır. Elbette eğitimle ilgili yapısal problemler vardır; ancak temel problemlerden birisi her alanda eksikliği hissedilen model insanı yetiştirememektir. Bugün toplumumuz örnek alabileceği model insanı kaybetmiş ve gençlere model sunamamaktadır; değişik sebeplerle tavır ve davranışlarından müstekî olunan neslin temel problemi de örnek alabilecekleri modeli bulamamalarıdır. Sergilenen tavır ve davranışlar bir yana sadece konuşurken kullandıkları kelime ve kavramlar bile gelecekte nasıl bir insan tipiyle karşılaşacağının ipuçlarını verebilir.

Ahîlik ilkeleri ve uygulaması karşılaşılan birçok toplumsal problemin çözümünde katkı sağlayabilir. Nasıl olursa olsun üretmek ve ne pahasına olursa olsun satmak arzusu, vahşi kapitalizmle gündemden hiç kalkmayan ve şikâyetçi olunan “tükettiğin kadar iyi insansın” anlayışı, sadece yaşanan mekânların değil, zihinlerin kuşatılarak tüketime endeksli bir algı nedeniyle oluşan seküler düşünce ve popüler kültürün insanda yaptığı ahlâk erozyonu ve nerede sonuçlanacağı belli olmayan savrulmaların önüne geçilebilmesi için, ahlâk zemininde helâl kazanç ve denetim anlayışını benimseyen, dünyaya kadim bir yaşamışlıktan yola çıkarak yeni bir model sunma ve madde ve mânâ dengesini somut bir şekilde ortaya koyan Ahîlik kurumunun anlatılması ve anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır.

Zamanımızda eline, beline, diline hakim; eli, sofrası ve kapısı açık insanlara, pragmatist, benmerkezci düşünce ve davranışın oluşturacağı tahribatın önüne geçilmesi ve toplumsal huzurun sağlanması bağlamında çok ihtiyaç vardır.

Günümüze dair bir tespit yapmak gerekirse tarihî bir değer olarak eserlerde adı kalan Ahîlik kurumunun devamı niteliğindeki Esnaf ve Sanatkârlar Odaları ise yapılan araştırmalar sonucunda hem hukukî hem de kurumsal olarak Ahîlikle ilgili ilkeleri uygulayacak eğitimi vermek ve etkin bir denetim yapma imkânı bulunmamaktadır.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Yahya (2009), **Türk Eğitim Tarihi M.Ö 1000-M.S.2009**, Pegem Akademi Yay., Ankara.
- Altay, Asuman (2007), **“Bir Kamu Malı olarak Sosyal Sermaye ve Yoksulluk İlişkisi”**, Ege Akademik Bakış, İzmir, ss.337-362.
- Anadol, Cemal (1991), **Türk İslâm Medeniyetinde Ahîlik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yay., Ankara.
- Aras, Osman Nuri (2012), **“Günümüz İşletmelerinde Ortaklık Kültürünün Tesisinde Ahîlik Temel İlkelerinin Yeri ve Önemi”**, II.Uluslararası Ahîlik Sempozyumu, SFNTV Tanıtım Tas. Yay., Kırşehir.
- Aslan, Adnan (2007), **“Pozitivist Din Anlayışının Çıkmazları”**, Diyanet Aylık Dergi, Temmuz, S.199.
- Barkan, Ömer Lütfi (1942), **“İstîlâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler”** Vakıflar Dergisi, II, Ankara, ss. 279-304.
- Çağatay, Neşet (1989), **Bir Türk Kurumu Olarak Ahîlik**, TTKYay., Ankara.
- Demir, Galip (2000), **Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahîlik**, Ahî Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yay., İstanbul.
- (2002), **Ombudsman Aranıyor**, Ahî Kültürünü Araştırma Yay., İstanbul.
- Demirci, Mustafa (1992), **Ahîlik’te Tasavvufi Boyut: Fütüvvet**, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7, İzmir, ss.1-90.
- Doğan, D. Mehmed (1996), **Büyük Türkçe Sözlük**, Yeni Şafak, İstanbul.
- Doğru, Halime (1991), **XVI. Yüzyıl Sultanönü Sancağında Ahîler ve Ahî Zaviyeleri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Düşkün, İlda (2012), **Ahîlikte İş, İş Etiği ve Günümüze Yansımaları**, (Ed.) K. Ceylan, **Ahîliğe Genç Bakışlar Makale Yarışması ve Sempozyumu**, SFNTV Tanıtım Tas. Yay., Kırşehir.
- Ergin, Osman Nuri (1995), **Mecelle-i Umur-i Belediye**, İstanbul BŞB Kültür Daire Başkanlığı Yay., İstanbul.

- Erken, Veysi (1998), **Bir Sivil Örgütlenme Modeli Ahîlik**, Seba İlmî Araştırmalar Dizisi, Ankara.
- Gülberman, Adnan ve Taştekil, Sevda (1993). **Ahî Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri**, Kültür Bak. Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müd. Yay., Ankara.
- Gülvahaboğlu, Adil (1991), **Sosyal Güvenlik Öncüsü Ahî Evran ve Ahîlik**, Memleket Yay., Ankara.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (2014), **Ahîlik Ansiklopedisi, I**, Önsöz, Ankara.
- Gürsoy, Kenan (2009), “**Aydın Kimliği Üzerine**”, Diyanet Aylık Dergi, Mart S. 219.
- Hızlı, Mefail (2011), **Ahiliğin Anadolu’daki Gelişim Süreci**, Kırklareli Ü. Yay., Kırklareli.
- İvgin, Hayrettin (1996), “**Ahîlerde Ahlâkî Değerler ve Bunların Ticarete Uygulanması**”,**I.Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyum Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Karagöz, İsmail (2015), **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, DİB Başkanlığı Yay., Ankara.
- Karagül, Mehmet (2012), “**Ahîlik ve Sosyal Sermaye Bağlamında İş Ahlâkı ve Üretim İlişkisi**”, Akademik Bakış Uluslar Arası Hakemli Sosyal Bilimler e-Dergisi, 32, Kırgızistan.
- Kazıcı, Ziya (1978), “**Esnaf Teşkilatı Ahîlik**”, Diyanet Dergisi, Temmuz-Ağustos, Ankara, ss. 250-255.
- Kocatürk, Sadettin (1986), “**Türk Kültürü ve Ahîlik**”, **XXI. Ahîlik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri**”, Ahîlik Araştırma ve Kültür Vakfı Yay. İstanbul.
- Kurtulmuş, Zekeriya (2011), “**Ahîlik ve Günümüze Yansımaları**”, (ed.) B. Çakır, İ. Gümüş, **Ahîlik**, Kırklareli Üniversitesi Yay., İstanbul.
- Odabaşı A. Sefa (1999), “**Ermenekli Hasan Tahsin Görgülü ve Berber Destanı**”, Folklor ve Halk Edebiyatı Kongresi / 23-25 Ekim1998, Konya.

- Özerkemen, Necmettin (2004), **Ahîliğin Tarihsel-Toplumsal Temelleri ve Temel Toplumsal Fonksiyonları- Sosyolojik Yaklaşım**, AÜDTCF Dergisi 44/2, Ankara.
- Özköse, Kadir (2011),“**Tasavvufî Öğretiler Bağlamında Ahîlikte Şahsiyet Eğitimi**”, CÜİFD, c. XV, S. 2.
- Soykut, Refik (1980), **İnsanlık Bilimi Ahîlik**, Ankara.
- Ortayol Ahîlik** (1971), Türkiye Esnaf Ve Sanatkâr Konf. Yay., Ankara.
- Şanal, Mustafa ve Güçlü, Mustafa (2007), **“Bir Toplumsallaştırma Aracı Olarak Ahîlik”**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kayseri, ss. 379-390.
- Turan, Kemal (1996), **Ahîlik’ten Günümüze Meslekî ve Teknik Eğitimin Tarihî Gelişimi**, İstanbul.
- Uçma, İsmet (2011), **Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahîlik**, İşaret Yay., İstanbul.
- Uslu, Mustafa (1996), **Ahî Odaları ve Bir Ahîlik Belgesi**, İnönü Üniv. Basımevi Malatya.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1982), **Osmanlı Tarihi I**, TTK Yay., Ankara.
- Ülgen, Erol (1996), **Ahîlik, Osmanlı Ansiklopedisi**, İz Yayıncılık, İstanbul.

